

KONKURENTSIAMET

Maagaasi hinnatõusu analüüs 2021

Tallinn
Detsember 2021

Sisukord

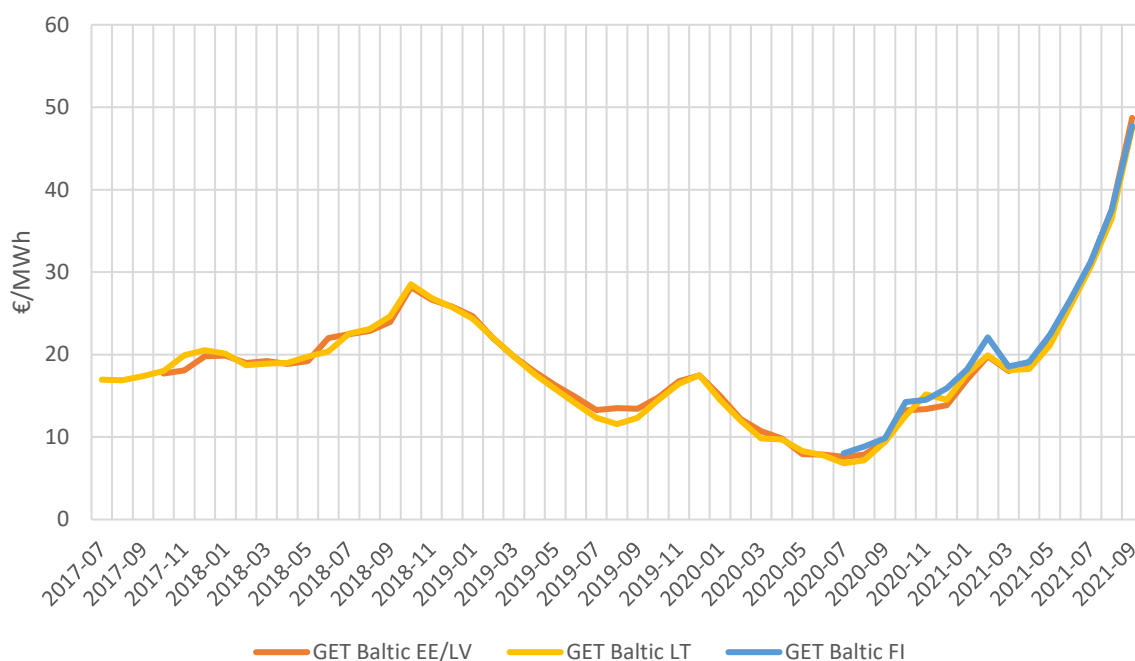
Sissejuhatus	2
1. Maagaasi hind Balti regioonis ja võrdlus Euroopaga.....	2
2. Maagaasi hind maailmas.....	6
3. Globaalne maagaasi nõudlus	7
4. Euroopa turgude maagaasi hinnatõusu põhjused	7
5. Balti regiooni hinna mõjud	10
6. Maagaasi nõudluse ja hinnaproгноos kuni 2024	13
7. Maagaasi jaeturg.....	15
8. Järeldused	16
Euroopa Komisjoni soovitusel kõrgete energiahindade osas.....	18

Sissejuhatus

Aasta 2021. oktoobris saavutas maagaasi hind gaasiturgudel rekordilise taseme, küündides Euroopas mõnel päeval isegi turul üle 100€/MWh (TTF börsihind). Keskmise kuu hind saavutas 89,52 €/MWh, mis on üle kuue korra rohkem kui eelneval aastal samal perioodil ja üle 4 korra rohkem arvestades aasta algusest. Baltikumis, Eesti ja Läti ühises bilansitsoonis näitas GET Baltic börsihind oktoobri kohta keskmist hinda 67,05 €/MWh, mis on 5 korda kõrgem kui eelneval aastal samal perioodil ja 4 korda kõrgem võrreldes aasta algusega. Novembris tõusis aga keskmine hind juba 78,02 €/MWh-ni. Maagaasi hind on juba mõnda aega olnud tõusuteel peale Covid-19-st tingitud suurt langust. Tänapäevaks on maagaasi hind aga ületanud 2019. aasta hinnataseme ning ka viimase kümne aasta kõrgeima hinnataseme 2018. aastal. Antud analüüsis vaatleme maagaasi hinda Baltikumis viimase viie aasta jooksul ja võrdleme seda Euroopa turu hindadega. Analüüsime põhjuseid, mis on maagaasi hinna senisest drastiliselt kõrgemale tasemele viinud ja vaatame maagaasi nõudluse ja hinna prognoosi lähitulevikuks.

1. Maagaasi hind Balti regioonis ja võrdlus Euroopaga

Esmalt vaatleme maagaasi hinda Balti regioonis aastatel 2017-2021 ning võrdleme seda Euroopa maagaasi turu hindadega. 2020. aastast kehtib ühine turupiirkond FINESTLAT Soome, Eesti ja Läti riikide koostöös. Maagaasi hinda GET Baltic börsi alusel Balti regioonis kuude lõikes kajastab joonis 1.

Joonis 1. Maagaasi hind Balti regioonis 2017-2021

Jooniselt 1 on näha Balti regiooni maagaasi hinna muutusi viimase viie aasta jooksul. Enne tänavust 2021. aasta erakordselt kõrget gaasihinda oli ka 2018. aastal gaasi hind Balti regioonis tõusutrendis ning saavutas toona tipptaseme 28,53 €/MWh oktoobrikuus (kütteperioodi algus), mis oli ühtlasi ka viimase viie aasta kõrgeim tase. 2018. aasta maagaasi hinnatõus nii Euroopas kui Balti riikides oli eelkõige tingitud seoses nafta turuhinna tõusuga¹. Joonis 1 näitab, et Balti riikide ja Soome maagaasihinnad on heas korrelatsioonis. Soomes on maagaasi hind olnud mõnevõrra kõrgem kui Balti riikides kuid 2021. aasta II kvartalist on hinnad ühtlustunud.

Jooniselt 1 on näha, et maagaasi hind muutub aasta lõikes suuresti ja see on tingitud kütteperioodist, mis algab oktoobrikuus ja lõpeb aprillis. Sellest tulenevalt on suveperioodil gaasi hind reeglina madalam ja tõuseb kütteperioodi alguseks. Selleks, et saada aimu kuidas on maagaasi hind Eestis viimase viie aasta jooksul muutunud (tõusnud või langenud) kajastab tabel 1 aasta keskmist hind ning protsentuaalset hinna tõusu („+“) või langust („-“) eelneva aastaga. 2021. aasta hind kajastab üheksa esimese kuu keskmist hinda, seega ei ole 2021. aasta hind veel lõplik.

Viimase viie aasta jooksul on maagaasi hind Eestis nii tõusnud kui langenud. Eelneval suurel hinnatõusus perioodil 2018. aastal tõusis maagaasi hind võrreldes 2017. aasta hinnaga 23% võrra. Järgneval kahel aastal 2019-2020 maagaasi hind aga langes. 2019. aastal langes maagaasi hind 24%, saavutades aasta lõikes 2017. aasta taseme. 2020. aastal tabas maailma Covid-19 pandeemia tuues endaga kaasa märkimisväärse tarbimise vähenemise ja seega ka hinnalanguse. 2020. aastal langes maagaasi hind

¹ <https://www.gaas.ee/wp-content/uploads/eg-aastaraamat-2018.pdf>

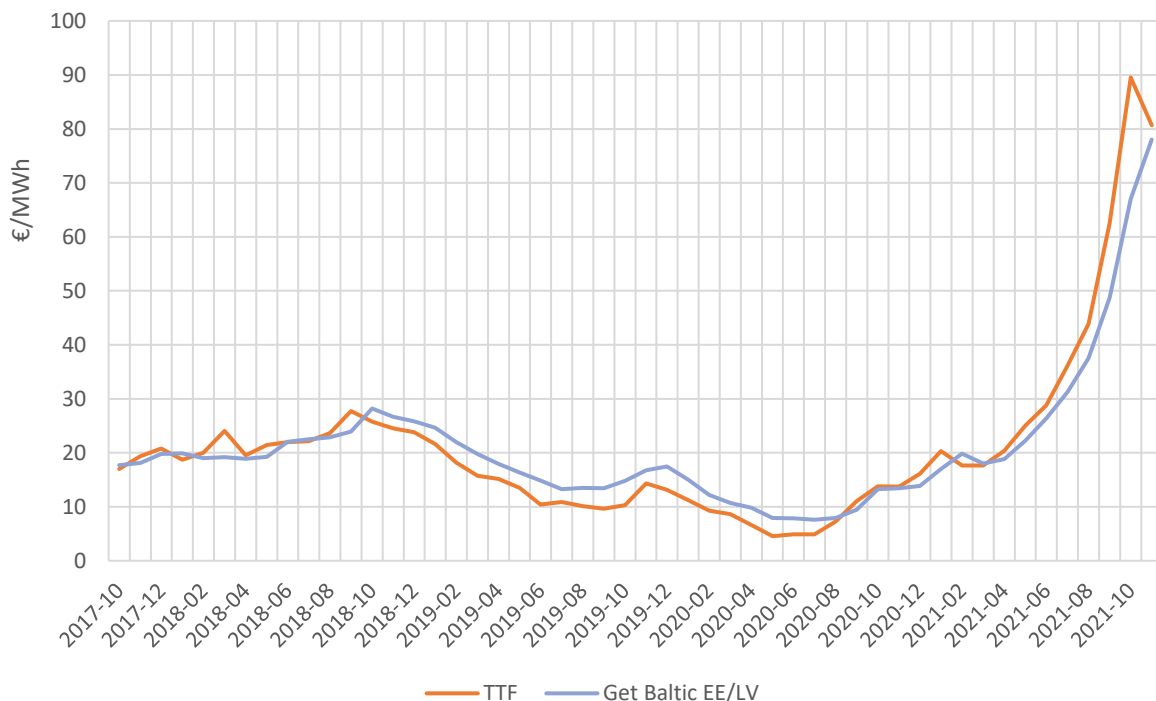
rekordiliselt madalale tasemele, olles aasta lõikes 37% võrra madalam võrreldes 2019. aastaga keskmise hinnaga. 2021. aastast on maagaasi hind aga olnud järsul tõusuteel (joonis 1) ning aasta esimese üheteist kuu järel on hinnatõus olnud 226% ning detsember võib tuua veelgi suuremat tõusu. 2021. aastal on maagaasi hind tõusnud viimase kümnendi kõrgemaile tasemele.

Tabel 1. Maagaasi keskmine hind Eestis aastatel 2017-2021

Aasta	GET Baltic EE/LV €/MWh	Hinna muutus
2017	18,21	-
2018	22,35	+23%
2019	17,06	-24%
2020	10,76	-37%
2021*	35,03	+226%

* 2021. aasta hind kajastab hinda kuni novembri lõpuni, seega ei ole kajastatud väärtus lõplik

Järgnevalt vaatleme maagaasi hinda Euroopa turul ning võrdleme hindu Balti regiooniga. Selleks valisime ühe suurima Euroopa maagaasituru, Hollandi TTF (*Titel Transfer Facility*). Olgu veel mainitud, et võrdlesime TTF hindu vaadeldava perioodi jooksul ka Saksamaa turgudega Gaspool ja NCG ning need on väga sarnased TTF hindadega. Joonis 2 kajastab maagaasi hinda Balti turul ja TTF turul alates 2017. aasta oktoobrist kuni 2021. aasta novembri lõpuni.

Joonis 2. Maagaasi hind Euroopa turul ja Balti regioonis 2017-2021

Joonis 2 kinnitab, et 2018. aastal oli maagaasi hind Euroopas valdavalt tõusutrendis. Sellele järgnes aga 2019. aasta langus. 2019. aasta novembris saabus koos kütteperioodiga mõningane hinnatõus, kus maagaasi hind Euroopa TTF turul saavutas aasta maksimaalse keskmise väärtuse 14,3 €/MWh. Eestis turule saabus antud hinnatõus kuu hiljem detsembris, kus maagaasi hind oli 17,47 €/MWh. Seal edasi aga leidis aset järsk hinnalangus, mille põhjuseks oli eelkõige erakordselt pehme talv (2019/2020) ja Covid-19 pandeemiast tingitud tarbimise järsk vähenemine. Maagaasi hinna langus kestis kogu 2020. aasta esimese poole, saavutades 2020. aasta maikuu TTF turul rekordiliselt madalaima keskmise väärtuse 4,55 €/MWh. Balti turgudel oli 2020. aasta esimeses pooles maagaasihind mõnevõrra kõrgem võrreldes Euroopa turgudega saavutades madalaima väärtuse 2020. aasta juulikuus, kus maagaasi hind GET Baltic Eesti-Läti turul oli 7,60 €/MWh. 2020. aasta juulikuust hakkas aga maagaasi nõudlus kasvama, kuna Euroopa piirkond oli Covid-19 pandeemiast taastumas ning tavapärane eluviis suve- ja sügiskuudel taastus. 2021. aasta algus tõi endaga kaasa jätkuva hinnatõususe väga kiires tempos nii Euroopa kui Balti turgudel. Maagaasi hind jõudis oma senise maksimumini Euroopas oktoobrikuus, saavutades kuu keskmiseks hinnaks 89,52 €/MWh. Sealjuures on märkimisväärt, et päevahindade jooksul oli oktoobris ka päevi kus hind ületas 100 €/MWh, hinnatipp oli 116 €/MWh 07.10.2021. Baltikumi on hinnatõus jõudnud väikese viitega ja Balti turgudel on just november näidanud kõige kõrgemaid hindu. Novembri kkeksmine hind kujunes Eesti ja Läti ühise bilansitsooni peale 78,02 €/MWh. Hinnatipp 28.11.2021 kus hind oli päeva kohta 88,28 €/MWh. Seega on hinnad tõusnud aasta algusest arvestades ligikaudu viis korda nii Euroopa kui Baltikumis. Täpsemalt kajastab kuu keskmisi hindu ja hinnatõusu võrreldes eelneva aasta sama kuuga nii Euroopas kui Baltikumis allolev tabel 2. Tõenäoliselt ei jää need aga 2021. aasta tippväärtusteks. Põhjuseid, mis on ajendanud maagaasi hinnaralli 2021. aastal analüüsime järgnevas peatükis 5.

Tabel 2. Balti ja Euroopa gaasihinnad ja hinnamuutused 2020-2021

	2021		2020		Hinna muutus 2021 vs 2020	
	TTF	GET Baltic EE/LV	TTF	GET Baltic EE/LV	TTF	GET Baltic EE/LV
Jaanuar	20,34	17	11,22	15,03	81%	13%
Veebruar	17,63	19,81	9,26	12,19	90%	62%
Märts	17,65	18,01	8,62	10,73	105%	68%
Aprill	20,36	18,84	6,59	9,84	209%	91%
Mai	25,04	22,29	4,55	7,9	450%	182%
Juuni	28,79	26,37	4,92	7,88	485%	235%
Juuli	36,09	31,25	4,92	7,6	634%	311%
August	43,83	37,52	7,27	7,9	503%	375%
September	62,52	48,71	11,05	9,48	466%	414%
Oktoober	89,52	67,05	13,79	13,24	549%	406%
November	80,69	78,02	13,73	13,41	488%	482%

Detsember	-	-	16,09	13,87	-	-
Aasta keskmine	40,22	34,99	9,33	10,76	331%	225%

Joonis 2 näitab, et Euroopa turu hinnad olid enne 2020. aasta septembrikuud valdavalt madalamad kui Balti regiooni hinnad. Alates 2020. aasta kütteperioodist on aga maagaasi hinnad Euroopa ja Balti turu vahel ühtlustunud. 2021. aasta II kvartalil on Balti hinnad mõnevõrra madalamad kui Euroopas ja viimaste kuude Euroopat tabanud järsk hinnatõus on Balti regioonis olnud mõnevõrra väiksem. Ühtlasi tuleb aga välja tuua, et Balti regiooni hinnad on ca ühe kuu võrra nihkes Euroopa hindadest ehk Balti turule jõuab hinna muutus ca kuu hiljem.

Balti turu maagaasi hindade erinevus Euroopa turu hinnast aastate 2017-2021 lõikes kajastab tabel 3. 2019. ja 2020. aastal oli maagaasi hind Balti turul kallim Euroopa turu hinnast, vastavalt 26% ja 15%. 2021. aasta esimese seitsme kuu seisuga on maagaasi hind aga Balti turul 9% võrra odavam. 2020. aastast on maagaasi hind Balti ja Euroopa turgude vahel hakanud enam ühtlustuma.

Tabel 3. Balti turu maagaasi hinna erinevus Euroopa turu hinnast

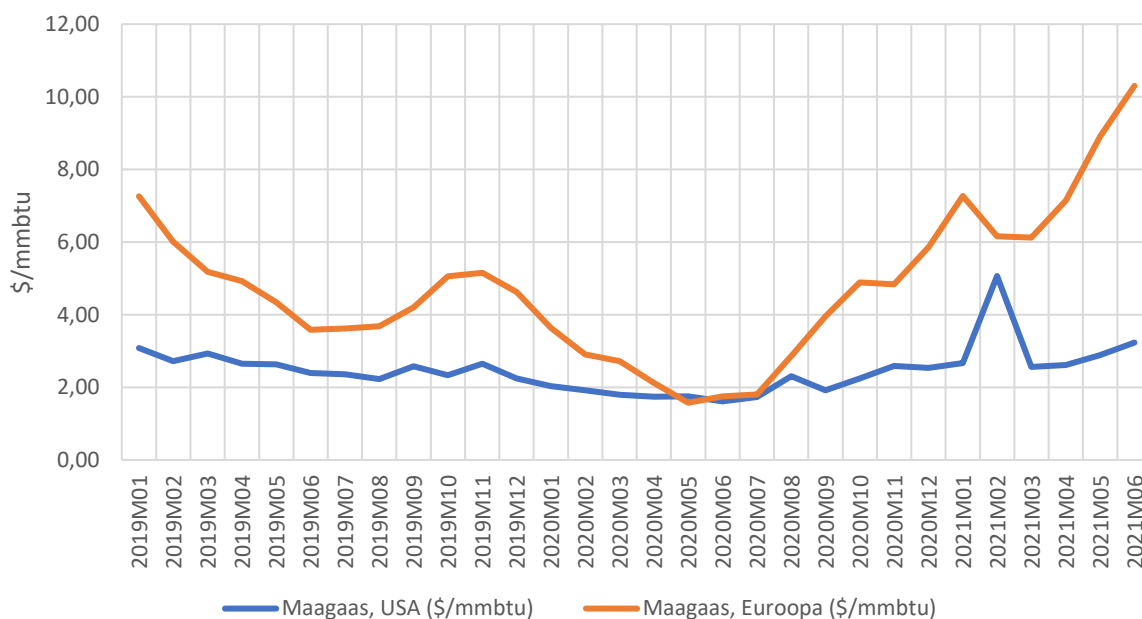
Aasta	TTF hind €/MWh	GET Baltic EE/LV hind €/MWh	Erinevus
2017	17,31	18,21	+5%
2018	22,78	22,35	-2%
2019	13,57	17,06	+26%
2020	9,33	10,76	+15%
2021*	40,22	34,99	-13%

* 2021. aasta hind kajastab hinda novembri lõpuni, seega ei ole kajastatud väärtus lõplik

2. Maagaasi hind maailmas

Sarnaselt joonistel 1 ja 2 kajastatud hinnatrendidele (€/MWh) gaasiturgudel Euroopas ja Balti regioonis, kinnitavad sarnast hinnatrendi ka *World Bank* andmed (\$/mmbtu) Euroopas ja USAs joonisel 3. Maagaasi hind USA turul on ilmselgelt madalam kui Euroopas, kuid jooniselt 3 tuleb selgelt välja kuidas trendid maagaasiturgudel on väga sarnased. Antud graafik ilmestab hästi ka kuidas maagaasi turg on globaliseerumas ning ka kaugemad piirkonnad avaldavad vastastikku sõltuvaid mõjusid.

Jooniselt 3 on näha, kuidas 2020. aasta kevadel aset leidnud hinnalangus avaldus suuresti just Euroopas, samas kui USA turul oli hinnalangus tagasihoidlikum kuna USA maagaasiturg on stabiilsem. 2021. aasta järsk nõudluse ja hinna tõus on avaldunud tugevalt aga ka USA turul, seda just veebruaris kui USAs ja Mehhikot tabas erakordne külmalaine (peatükk 4).

Joonis 3. Maagaasi hind Euroopas ja USAs 2019-2021 (World Bank)²

3. Globaalne maagaasi nõudlus

2020. aastal langes ülemaailmne maagaasi nõudlus 1,9%. Seda tulenevalt erakordselt pehmest talvest põhjapoolkeral ja Covid-19 pandeemia mõjutustest. 2021. aasta on endaga kaasa toonud aga tõsiseid pingeid maagaasi nõudluse ja pakkumise vahel, mida ajendasid külmalainetega kokku langenud erinevad asjaolud.

Esmalt leidis Aasia kirdeosas aset külmalaine koos üleüldise gaasinõudluse kasvuga, piiratud maagaasihoidlate varude ja piirkondlike probleemidega LNG veeldamises. See tõstis LNG hinnad enneolematult kõrgele tasemele ning avaldas mõju ka Euroopa turgudele, kuna LNG suunati Euroopa hoidlatest välja Aasia turule tuues hinnatõusust kaasa ka Euroopas.

Teiseks tabas veebruaris külmalaine Põhja-Ameerikat, mis suurendas soojuse ja elektritarvet ning samas takistas tootmist liinide ja seadmete külmumise ning sellest tulenevate katkestuste tõttu. Pikaajalised elektrikatkestused leidsid aset nii USA osariikides kui ka Mehhikos.

Need sündmused ise juba annavad aimu millest on 2021. aastal alanud maagaasi hinnaralli tingitud. Ühtlasi näitab see hästi kuidas maagaasiturg on saavutamas ülemaailmse tähenduse.

4. Euroopa turgude maagaasi hinnatõusu põhjused

² <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>

Maagaasi nõudluse ja hinna mõju on globaliseerumas. See tähendab, et erinevate maailma piirkondade sündmused ja maagaasi nõudlus turgudel omab piirkondade ja turgude vahel vastastikkust mõju. Näiteks Aasias ja USAs hinda kujundavad tegurid mõjutavad Euroopa ja seega ka Balti regiooni turgu. 2021. aasta tormilise maagaasi hinnatõusu taga on mitmete üheaegsete sündmuste ja asjaolude kokkulangevus nii maailmas kui regiooniti.

Kolmeks suurimaks Euroopa maagaasi hinnaralli põhjustajateks võib nimetada madalad maagaasi varud Euroopa hoidlates, Venemaa keeldumine lisatarnetest Euroopasse ja LNG turul Euroopa võistlemine Aasiaga. Lisaks mainitule on veel teisigi põhjuseid mida ka siin alljärgnevalt käsitleme.

Hetkel üheks suurimaks maagaasi hinnatõusu põhjuseks Euroopas võib nimetada Euroopa hoidlate erakordselt madala taseme. 2021. aasta suvel on Euroopa hoidlate tase madalam kui varasematel aastatel samas kui leidis aset aktiivne gaasi ostmine püüdlusega hoidlate täitmiseks uue kütteperioodi eel. *Gas Infrastructure Europe* andmete alusel olid 2021. juulikuu seisuga Euroopa hoidlad täidetud keskmiselt 47,7% ulatuses. 2020. aastal oli sama näitaja 80,5% ja 2019. aastal 73%.³ Madalad maagaasi varud hoidlates on tingitud 2021. aastal Euroopat tabanud senisest külmemast talvest, millele järgnes pikk ja külm kevad, kus märts, aprill ja mai olid külmemad kui varasematel aastatel. Tänavuse kütteperioodi alguseks (01.10.2021) on Euroopa hoidlate täituvus saavutatud 75%-ni. Võrdluseks oli 2019. aasta kütteperioodi alguseks Euroopa hoidlate täituvus 97% ja 2020. aastal 94,5%.

Euroopa maagaasi hoidlate varustamine ei ole taastunud piisavalt kiiresti, seda esmalt seetõttu, et Venemaa hoiab hoolimata suurenenud nõudlusest gaasi tarneid läbi Ukraina Euroopasse tagasi, mis on peamiseks maagaasi marsruudiks Venemaa ja Euroopa vahel. Juba kolmel järjestikusel kuul on Venemaa keeldunud lisatarnetest Euroopasse. Lisaks paistab, et Gazprom ei ole huvitatud maagaasi tarnetest Poola aastatel 2021-2025⁴, kuna ei ole seni vastavat võimsust reserveeritud. Tarnete piiramise ajendiks võib olla Nord Stream 2 gaasitorustiku vajalikkuse demonstreerimine Euroopale.^{5 6}

Madala täituvusega Euroopa maagaasihoidlad panevad Euroopa konkureerima LNG kokkuostul Aasiga. Globaalne nõudlus ja tootmisprobleemid Vaikse ookeani piirkonnas on kergitanud LNG maailmaturu hindu. Aasia nõudlus LNG-le on erakordselt suur, mida lisaks poliitilistele otsustele (kivisöelt maagaasile üleminek) ja energiadefitsiidile tööstuses ajendab ka piirkonda tabanud erakordselt kuum suvi.

³ <https://agsi.gie.eu/#/historical/eu>

⁴ <https://www.hellenicshippingnews.com/global-natural-gas-prices-continue-to-soar/>

⁵ <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/videos/market-movers-europe/112221-renewable-carbon-credits-klima-dao-gas-crisis-winter-russia-nord-stream-france-nuclear-oil-covid>

⁶ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-01/energy-inflation-gathers-pace-as-european-gas-surges-to-record>

Seetõttu ostab Aasia sõna otsese mõttes Euroopa turule suunatud LNG tankereid üle panustades sellega maagaasi defitsiiti ja hinnatõusu Euroopa piirkonnas.^{4 7}

Takistusi maagaasiga varustatuseks tuleb ka tehnilistest piirangutest. Nii mitmeski piirkonnas on plaanilisi hooldusi ja katkestusi mõjutanud Covid-19 pandeemia, mistõttu lükati nii mõnigi 2020. aastal toimuma pidanud hooldus edasi 2021. aastasse, mis on endaga kaasa toonud katkestusi ja tarneprobleeme. Näiteks leidsid laiaulatuslikud gaasitaristu rekonstrueerimistööd aset Norras, mis on üheks suurimaks Saksamaa turule maagaasi importijaks. 2021. aasta juulikuus oli hoolduses Gazprom Nord Stream 1 ja ka Yamal-Euroopa ühendus. Aasiat ja Vahemere piirkonda varustav suurim tootja Sakhalin Energy on 2021. aastal teostamas suuremahulisi hooldustöid⁸, mistõttu on LNG tarned Aasia ja Vahemere piirkonda oluliselt vähenenud. Hooldustööd on vähendanud gaasi kättesaadavust ja tarneid vastavatesse piirkondadesse, mistõttu on nõudlus kasvanud ja maagaasi hind kallinenud.

Ajal, mil maagaasi hind on tõusnud erakordselt kõrgele tasemele (suvi 2021) on Euroopa poliitikast tulenevalt tõusnud ka saastelubade maksumus. Globaalselt on energianõudlus kasvamas taastudes Covid-19 pandeemia piirangutest, tööstuse ja tootmise elavnemisest ning maailma eri piirkondi tabanud kuumalainetest. Samas on Euroopa kehtestamas (juuli 2021) laiaulatuslikemaid piiranguid CO₂ mahukatele tootmistele aidates seega kaasa energiakulude kasvule Euroopas. Euroopa Liidu saastekvootide heitkoguse märkimisväärne hinnatõus takistab omakorda maagaasile alternatiivse söekütuse kasutamise, et pingelisele maagaasi turuolukorrale leevendust tuua.

Üleüldine energia nõudlus ja hind on ülemaailmselt 2021. aastal kasvanud. Üha enam piirkondi on Covid-19 pandeemiast taastumas, üha enam inimesi vaksineeritakse ja ühiskonnad avatakse taas, millega kaasneb suurem tarbimine. Samas kui taastuvatest energiaallikatest tootmine, millele Euroopa suuresti tugineb, on 2021. aastal jäänud madalaks. Euroopa riigid mille energiaportfell koosneb suurest osast tuuleenergiast on 2021. aastal näidanud ebasoodsatest ilmastikutingimustest tulenevalt madalamat tootlikust kui 2020. aastal. Saksamaal on 2021. aasta esimese seitsme kuu tuulikute tootlikkus langenud 20% võrra võrreldes 2020. aastaga⁹. Sealjuures ei ole tõusnud ka päikesejaamade tootlikus vaid on pigem jäänud samale tasemele võrreldes eelmise aastaga. Lisaks sellele on Euroopa energiaturgu mõjutanud ka Prantsusmaa tuumaenergia osakaalu vähendamine, kuna kuum ilm ja põud seab piirangud reaktoritele vajaliku jahutusvee kättesaadavusele. Samuti on Euroopas vähenenud hüdroenergia osakaal reservuaaride madala taseme tõttu.

Seega on selge, et maagaasi hinnatõusuks on nii Euroopa kui maailmaturgudel vägagi mitmeid põhjuseid ning erakordne kliima 2021. aastal (külm talv, pikk ja külm kevad ning kuum suvi) on sellele kõvasti kaasa aidanud. Gaasi nappus Euroopa turul 2021.

⁷ https://iea.blob.core.windows.net/assets/4fee1942-b380-43f8-bd86-671a742db18e/GasMarketReportQ32021_includingGas2021Analysisandforecastto2024.pdf

⁸ <http://www.sakhalinenergy.ru/en/>

⁹ <https://www.europeangashub.com/renewables-pushing-up-gas-prices.html>

aasta suvel mõjutab paratamatult talveks tehtavaid gaasitarnelepinguid. Hinnahüpped gaasi hulgemüügiturul kergitavad pikenemise korral suure tõenäosusega gaasi jaemüügihindu ja seega tõstavad ka kodumajapidamiste kulusid.

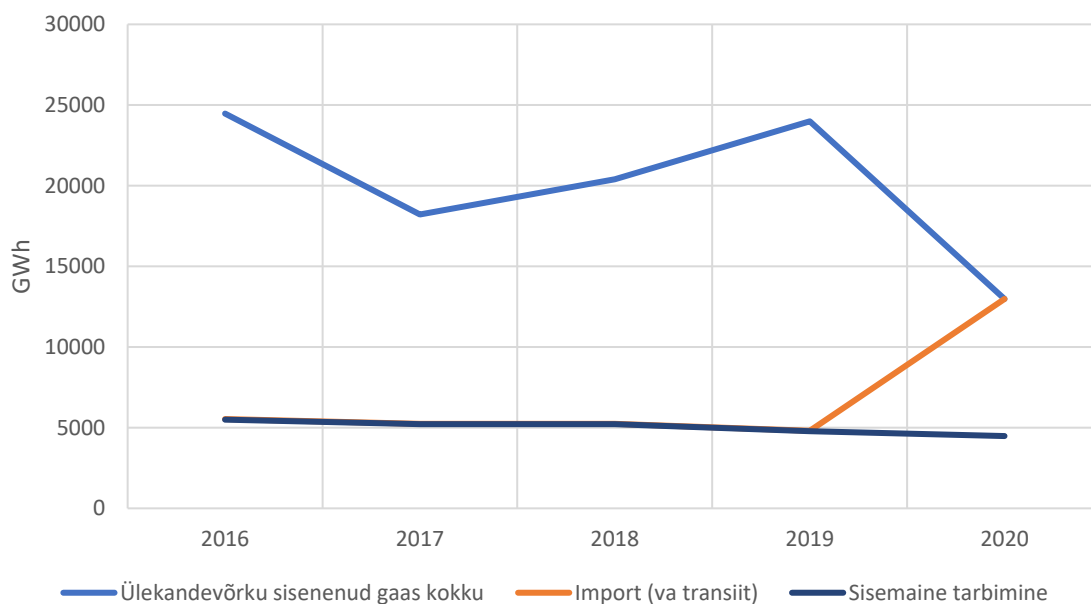
5. Balti regiooni hinna mõjud

Peatükis 1 toodu põhjal on selge, et Balti regiooni maagaasi hinnad on tugevalt korrelatsioonis Euroopa turu hindadega ning Balti turu hinna määrab suuresti Euroopa turu hind. Seda kinnitavad ka Eesti gaasimüüjad, kelle maagaasi sisseostuhind kujuneb reeglina just TTF turu gaasihinna prognooside järgi. Seega võib eeldada, et Balti regioonis 2021. aastal avaldunud märkimisväärne hinnatõus on tingitud just eelnevas peatükis 5 nimetatud globaalsetest ja Euroopa sisestest mõjudest Euroopa turu hinnale. Sellest hoolimata mõjutavad maagaasi hinda Balti regioonis ka kohalikud tegurid.

Esmalt tuleks analüüsida piirkonna maagaasi tarbimist, kuna tarbimine on üks teguritest mis mõjutab hinda kohalikul turul. Eesti maagaasi tarbimine on mitmeid aastaid olnud langustrendis, seda ka 2020. aastal, mil maagaasi tarbimine oli suurusjärgus 4,5 TWh ja langes 6,1% võrreldes varasema 2019. aastaga. Aasta varem oli langus 8,5%. Maagaasi tarbimist Eestis alates 2016. aastast kajastab alljärgnev tabel 4 ja joonis 4. Eestis on maagaasi tarbimine aastate lõikes stabiilne olnud. 2021. aasta andmed ei ole veel võrreldavad varasemate aastatega kuna kütteperiood, mil gaasi tarbimine kasvab, ei ole veel alanud.

Tabel 4. Maagaasi tarbimine ja import 2016-2020

Eesti gaasibilanss, GWh	2016	2017	2018	2019	2020
Sisemaine tarbimine	5497	5219	5216	4773	4480
Ülekandevõrku sisenenud gaas kokku	24468	18216	20396	23989	12978
Import (va transiit)	5530	5234	5241	4808	12978
Karksi GMJ	3483	1566	1124	2450	10101
Värskas GMJ	2045	3666	3714	2357	2876
Narva GMJ	0	0	402	0	0
Misso GMJ	1	1	1	1	1

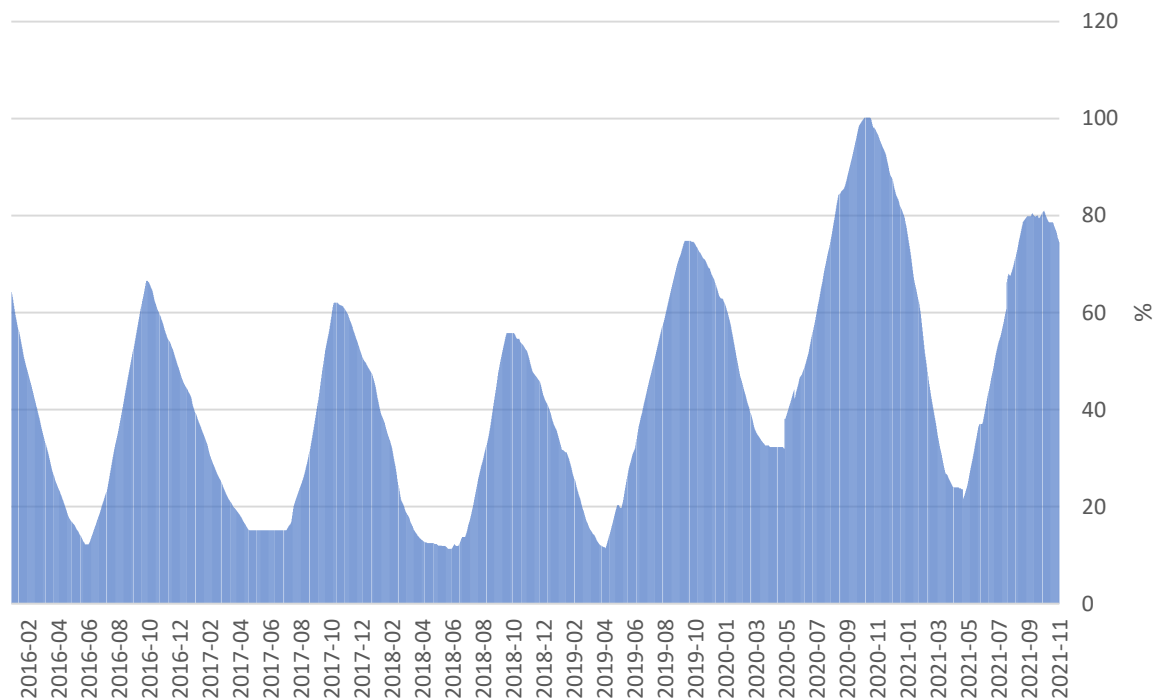
Joonis 4. Maagaasi tarbimine Eestis ja import 2016-2020

Lisaks tarbimisele on oluline analüüsida ka maagaasi importi Eestisse. Eestis maagaasi ei toodeta ja seega sõltume täielikult naaberpiirkondade impordist. Senini on valdav osa Eestis tarbitavast gaasis tulnud Venemaalt. Lisaks imporditakse maagaasi ka Leedust Klaipeda LNG terminalist ja Lätis Inčukalnsis asuvast maagaasihoidlast. Reeglina jõuab ka Inčukalnsi maagaas just Venemaalt. Lisaks sellele on Eesti gaasisüsteemil ka roll olla transiidiks Venemaa ja Läti gaasisüsteemide vahel. Tabel 4 ja joonis 4 kajastavad lisaks juba vaadeldud Eesti sisemaisele tarbimisele ka maagaasi importi piiripunktides. 2020. aasta oli senisest tavapärasem, kus transiiti ei toimunud. Ülekandevõrku sisenes aga enam gaasi kui tarbimiseks vajalik ehk esimest korda toimus Eesti gaasisüsteem eksportiva süsteemina. Seda tänu Eesti ja Soome vahelise Balticconnector'i ühenduse töösse laskmisega, mis 2020. aastal talitles suures osas just gaasi Eestist Soome eksportiva ühendusena. Eesti ja Venemaa vahelise gaasisüsteemi ühenduspunkti Värskas gaasivood on 2020. aastaga mõnevõrra kasvanud võrreldes 2019. aastaga. Samas on viimase kahe aasta jooksul Venemaa gaasi import Eestisse langenud. Eesti ja Läti gaasisüsteemi ühenduspunkti Karksi gaasivood on viimase kahe aasta jooksul aga suurenenud.

Eesti maagaasi tarbimine pole suuresti muutunud ning sisemine tarbimine ei ole 2021. aasta maagaasi hüppelise hinnatõususe põhjuseks. Märkimisväärseks muutuseks Eesti gaasisüsteemis on olnud 2020. aastal tööle asunud Balticconnector, mis on teinud võimalikuks maagaasi eksportimise. Eelduste kohaselt võiks see kaasa tuua mõningase hinnatõususe Balti ja Soome turu hindade ühtlustumise tõttu, samas ei saa seda joonise 1 andmete põhjal otseselt väita, kuna 2020. aasta esimesel poolel oli maagaasi hind Balti turul jätkuvalt languses ning tugevalt korrelatsiooniga TTF turu hindadega.

Peatükis 5 toodu põhjal on maagaasi hinnatõus Euroopa turgudel hetkel suuresti põhjustatud just maagaasi varude vähesuse tõttu Euroopa maagaasihoidlates, kus

gaasihoidlate täituvus on rekordiliselt madalal tasemel minnes vastu peagi algavale kütteperioodile. Balti regiooni gaasivarustatust mõjutab Läti Inčukalnsi maagaasihoidla, mis on ühtlasi Baltikumis ainuke. Joonis 5 kajastab Inčukalnsi maagaasihoidla täituvust alates 2016. aastast.

Joonis 5. Inčukalnsi maagaasihoidla täituvus 2016-2021

Jooniselt 5 selgub, et kui Euroopa maagaasihoidlate keskmine täituvus on madalam kui varasematel aastatel, siis Inčukalnsi täituvus on viimastel aastal olnud kõrgeim. 2021. aasta septembrikuu lõpu seisuga kütteperioodi alguses on Inčukalnsi täituvus 80%, samas kui 2020. aastal oli selleks 98% ja 2019. aastal 70%. Tänavusel aastal on täituvus mõnevõrra madalam, mis on tingitud 2020/2021. aasta kütteperioodi lõpus (mais) madalamast tasemest (21,6%) kui eelneval 2019. aastal (38,1%) ning 2020. aasta kõrgem tase oli tingitud erakordselt pehmest talvest ja madalatest maagaasihindadest. Vaadates viimaste aastate Inčukalnsi maagaasihoidla täituvust septembrikuu lõpu seisuga tabelis 5, on tänavusel 2021. aasta septembrikuus Inčukalnsi maagaasihoidla täituvus üldiselt heal tasemel.

Tabel 5. Inčukalnsi maagaasihoidla täituvuse tase septembrikuu lõpu seisuga (kütteperioodi alguseks) aastatel 2016-2021

Aasta	Täituvus kütteperioodiks
2016	65%
2017	49,3%
2018	51,4%
2019	71,7%

2020	98%
2021	80%

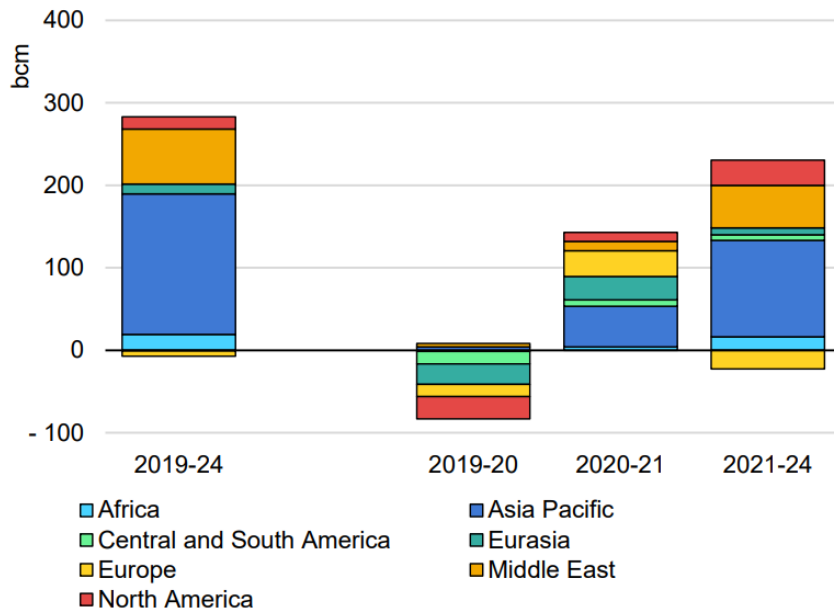
6. Maagaasi nõudluse ja hinnaprognos kuni 2024

Vastavalt IEA¹⁰ 2021. aasta aruandele prognoositakse jätkuvat ülemaailmset maagaasi nõudluse kasvu. Prognooside kohaselt taastub ülemaailmne nõudlus 2021. aastal 3,6% ja 2024. aastaks on nõudlus tõusnud 7% Covid-19 eelsest tasemest, kui just poliitiliselt ei võeta vastu oluliselt muutvaid otsuseid. Sellest hoolimata prognoositakse, et järgneva aasta jooksul senine tormiline hinnatõusus kasv pidurdub ja saavutab aeglasema tempo, kus aastatel 2022-2024 jääb aastaseks nõudluse kasvuks keskmiselt 1,7%. Maagaasi nõudluse kasvu soodustab eelkõige ühe elavnev majandustegevus ja kliimapolitikast tingitud kütuse vahetumine kivisöelt ja naftalt maagaasile. Neid trende juhivad eelkõige Aasia ja Vahemere piirkonnad, eesotsas Hiina ja Indiaga. Kasvav tööstus antud piirkondades lülitub ümber maagaasile, hõlmates nii gaasi kasutamist tööstuslikes protsessides kui kemikaalide ja väetiste lähteainena.

Vastavalt IEA prognoosile maagaasi nõudlus Euroopas taastub 6%-lise kasvuga 2021. aastal, mis on tingitud kliimast, tööstusliku aktiivsuse taastumisest ja piiratud konkurentsivõime langusest elektritootmisest kõrgete süsinikuhindade tõttu. Edasi on oodata aga gaasinõudluse langust Euroopas kuna fossiilsete kütuste ja tuumaenergia kasutamise vähenemine kompenseeritakse üha kasvava taastuvenergia laienemisega elektritootmisel ja energiatõhususe kasvuga teistes sektorites. Seega jääb Euroopas maagaasi nõudlus 2022-2024 valdavalt stabiilseks, kasvades aastas keskmiselt 0,4%.

Joonis 6 kajastab IEA prognoosi alusel maailmas maagaasi nõudlust regiooniti aastatel 2019-2024.

¹⁰ https://iea.blob.core.windows.net/assets/4fee1942-b380-43f8-bd86-671a742db18e/GasMarketReportQ32021_includingGas2021Analysisandforecastto2024.pdf

Joonis 6. Maagaasi globaalse nõudluse muutus regiooniti, 2019-2024¹¹

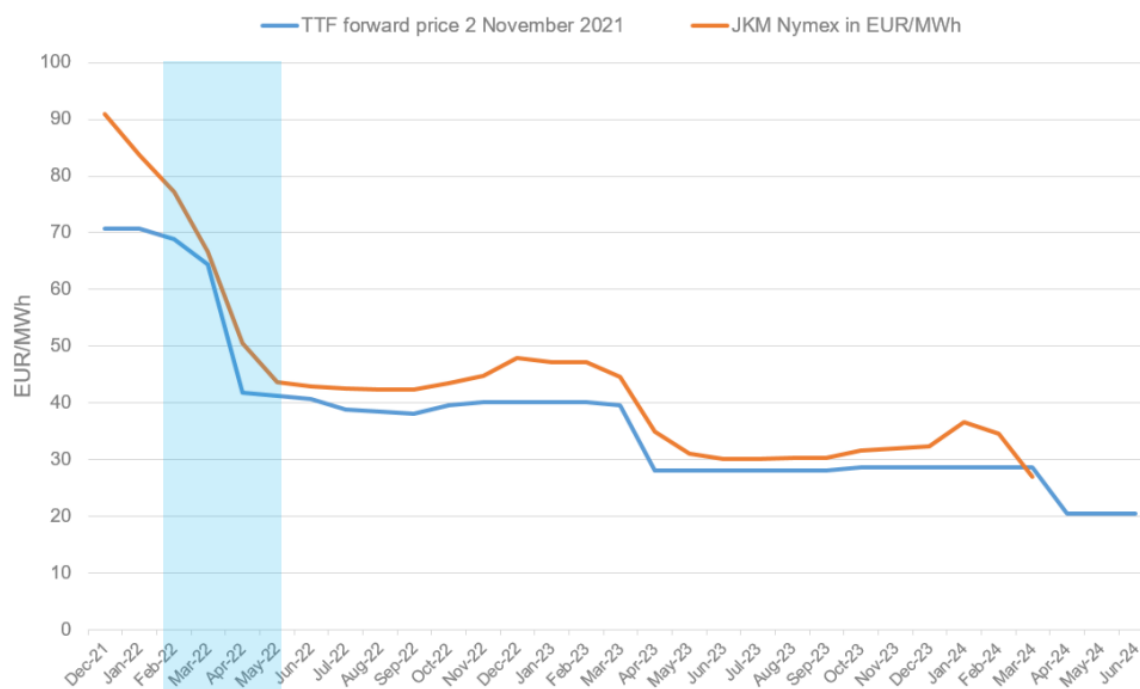
Forvardturud, kus on võimalik pikaajaste tehingutega hinda ette kindlustada, näitavad turuosaliste nii-öelda ennustust tulevasele turuhinnale. Hollandi TTF (Euroopa gaasituruhinna ekvivalent) ja JKM Nymex, mis on ekvivalent Aasia LNG hinnale, forvardturgudel kujunenud hinnad on näidatud alloleval joonisel 7, mis pärineb Euroopa Koostööameti tehtud analüüsist ja on seisuga 2. November 2021¹². Praegune turuväljavaade on, et gaasi hinnad on kõrged ajutiselt ja peaksid 2022. aasta aprillis oluliselt langema, jäädes siiski üle kahe korra kõrgemale tasemele, kui 2021 aasta alguse hinnatase.

¹¹ https://iea.blob.core.windows.net/assets/4fee1942-b380-43f8-bd86-671a742db18e/GasMarketReportQ32021_includingGas2021Analysisandforecastto2024.pdf

¹²

https://documents.acer.europa.eu/Official_documents/Acts_of_the_Agency/Publication/ACER's%20Preliminary%20Assessment%20of%20Europe's%20high%20energy%20prices%20and%20the%20current%20wholesale%20electricity%20market%20design.pdf

Figure 4: Gas forward curve

Joonis 7. Euroopa ja Aasia turgude tulevikutehingute hinnad¹²

7. Maagaasi jaeturg

Eesti ja Läti ühises bilansitsoonis on 2020. aasta seisuga 38 maagaasi hulгимүүgiettevõtet, neist 8 turuosalist on lepingu sõlminud Elering AS-iga (Eesti ülekandevõrguhaldur) ja 30 turuosalist Conexus Baltic Grid-iga (Läti ülekandevõrguhaldur). Ühise bilansitsooni reeglite alusel võib turuosaline sõlmida lepingu vaid ühe ühise tsooni ülekandevõrgu halduriga ja tegutseda mõlema alas (Eestis ja Lätis). Seega on Eesti maagaasi hulgiturg avatud nii kodumaistele ettevõtetele kui ka naaberriigi ettevõtetele.

Eesti maagaasi hulgituru konkurentsiolukord on viimase 2020. aasta jooksul paranenud. Tarnemahtudelt moodustavad turu kuus suurimat turuosalist (Alexela, Eesti Energia, Eesti Gaas, Elektrum OÜ, JSC Latvijas Gaze, Scener SIA). Kõigi teiste registreeritud turuosaliste tarnemahud on marginaalsed või olenematud. Kuue suurima hulгимүүgiettevõtte turuosakaal on aga aastate lõikes muutunud ning seni pikalt suurima tarnija (Eesti Gaas) osakaal on langenud. See näitab, et Eesti maagaasi hulgiturul on toimiv konkurents ning konkurentsiolukord turul aina paraneb.

Oluline on eristada maagaasi kui kütuse hinda ja tarbijani jõudval arvel kajastatavat maksumust. Maagaasi hind lõpptarbijale kujuneb maagaasi kui kütuse sisseostuhinna, gaasimüüja marginaali, võrguteenuse hinna, aktsiisi ja käibemaksu komponentidest, kusjuures maagaasi hind moodustab ca 60% lõplikust hinnast ning kõik ülejäänud komponendid on riiklikult reguleeritud. Ühtlasi sõltub maagaasi hind tarbijale tema tarbimismahust. Alates 01.07.2007 on kõigil gaasitarbijatel õigus osta

gaasi igalt müüjalt (arvestades tehnilisi piiranguid) ning gaasiturgu Eestis reguleerib maagaasiseadus.

Eestis on 2021. aasta seisuga Eesti Majandustegevuse registri andmetel 53 registreeritud maagaasi müüjat, kellest 21 tegutsevad turul aktiivselt. Konkurentsiameti seisukohalt on konkurents Eesti maagaasi jaeturul hea. Seda kinnitab ka asjaolu, et seni suurima turuosalise osakaal jaeturul on vähenemas. Gaasimüüjat võib tarbija igal hetkel vahetada. Vahetus on lihtne ja sellega ei kaasne täiendavaid kulusid ega tarne katkestust. Tarbija saab lisaks gaasimüüjale valida ka oma vajadustele ja soovidele vastavat gaasilepingut ja paketti. Täpsema ülevaate olemasolevatest pakettidest, tingimustest ja hindadest saab iga müüja kodulehelt või gaasihinna võrdlusportaalidest gaasihind.ee ja energiaturg.ee/eraklient/paketid/. Viimased on tarbijale suunatud, erapooletud ja annavad hea ülevaate maagaasi pakettidest koos olulise informatsiooniga mugavalt ja kiirelt. Valida saab nii kindla ja muutuva (k.a börsihinna) paketi vahel. Kindla paketi korral on kliendile fikseeritud kuupmeetri hind, mis fikseeritakse teatud ajaperioodiks (enamasti jooksva kalendriaasta lõpuni). Antud lahendus võimaldab tarbijal võimalikult täpselt oma energiakulusid ette planeerida. Muutuva paketi puhul on tarbijal iga kuu uus hind, mis sõltub maailmaturu hinna kõikumisest ehk börsi hindadest (GET Baltic gaasibörsi hinnast). See, millist paketti eelistada sõltub tarbimise iseloomust ja tarbija eelistusest. Fikseeritud hinnaga pakett annab stabiilsuse ja kindluse, samas ei vasta see maailmaturuhindadele, mistõttu võib tarbijale fikseeritud hind olla kõrgem aga ka madalam maagaasi turuhinnast. Muutuva hinnaga paketi korral avaldub gaasiturul aset leidev hinna langus ja tõus ka kodutarbija hinnas. Jaeturul pakutavaid hindu mõjutab see kui palju müüjad on ise oma hulgiturult saadavat hinda kindlustanud (näiteks milliseid tarneallikaid kasutatakse või palju on Inčukalnsi gaasihoidlasse gaasi varunud). Hulgituru hinnad jõuavad ka jaeturule, sõltuvalt valitud paketist mitte aga alati koheselt. Mida kõrgemale maailmaturul maagaasi hind tõuseb ja mida kauem tõusutrend kestab, seda enam hakkab see mõjutama ka jaeturgu ja kodutarbijaid.

8. Järeldused

2020. aastal tabas maagaasi hinda nii Balti turul, Euroopa turgudel aga ka maailma turul suur langus. See oli Covid-19 pandeemiast tingitud tarbimise järsu languse tõttu ning erakordselt pehmest 2019/2020 talvest. 2020. aasta III kvartalis hakkas maagaasi hind jälle tõusma, mis on igati normaalne algava kütteperioodi eel. 2020. aasta lõpuga oli maagaasi hind Euroopa ja Balti turul saavutanud Covid-19 eelse taseme. 2021. aasta algus tõi aga kaasa ühe kiiremas tempos tõusva maagaasi hinna, seda nii Balti turgudel kui Euroopa turul (joonis 1) aga ka USAs, kus seni võrdlemisi stabiilne maagaasi hind tegi hüppelise tõusu (joonis 3). 2021. aasta juulikuuks saavutas maagaasi hind Euroopas ja Balti regioonis viimase kümne aasta kõrgeima hinnataseme.

Käesolevas analüüsis vaatasime maagaasi hinna muutusi viimase viie aasta jooksul Balti regioonis ja Euroopa turgudel. Tõime välja 2021. aastal tabanud Euroopa turu hinnatõusu põhjused ning analüüsisime Eesti ja Balti regiooni maagaasi hinda mõjutavate tegurite seotust käimasoleva hinnaralliga. Analüüsist selgub, et Balti regiooni FINESTLAT turupiirkonna maagaasi hinnatõus 2021. aastal, mis on eriti ägedalt hoo sisse saanud aasta II kvartalis on eelkõige tingitud siiski peatükis 5 analüüsitud põhjustest, millest suurimad mõjutajad on Euroopa hoidlate madalad varud, Venemaa poolt tarnete piiramine Euroopasse ja Euroopa võistlemine LNG turul Aasiaga. Olulist rolli mängib ka tänavune kliima, kus talvel esines erinevates piirkondades ekstreemseid külmaperioode ja suvel tabasid maailma eri piirkondi kuumalained. See on viinud olukorran, kus koos Covid-19 pandeemia järgselt avanevas maailmas on tarbimine ja energia nõudlus kasvanud hüppeliselt, samas kui tootmine on vähenenud.

Balti regiooni maagaasi hind on tihedalt seotud Euroopa turu hinnaga ning Euroopa turg on suuresti mõjutatav ülejäänud maailmast, näiteks Aasias ja USAs toimuvast. See näitab, et maagaasi nõudluse ja hinna mõju on globaliseerumas ning erinevate maailma piirkondade mõjud energiaturgudel avaldavad üksteisele vastastikkust mõju. Joonis 2 ja tabel 2 ilmestavad maagaasi hinna võrdlust Euroopa turul ja Balti regiooni turul. Balti regiooni on korrelatsioonis Euroopa turu hinnaga ning alates 2020. aasta III kvartalist ühtlustunud Euroopa turu hinnaga. Kui 2019. aastal oli Euroopa turul maagaasi hind aasta lõikes suurusjärgus 3,5 €/MWh odavam kui Balti regiooni turul, siis 2020. aastal oli hinnavahe langenud 1,45 €/MWh juurde. 2021. aasta üheksa esimese kuu seisuga on aga maagaasi hind odavam Balti regiooni turul ning hinnavahe Euroopa turuga on perioodi lõikes keskmiselt 2,3 €/MWh. Balti regiooni maagaasi hinnatõus on seega põhjustatud hinna tõusust Euroopa turul ja globaalsetest probleemidest (peatükk 5) mis on andnud põhjuse hinnaralliks. Konkurentsi seisukohast on olukord maagaasi turul aastatega üha paranemas ning maagaasiturg on globaliseerumas. LNG tarded maailmaturult on parandanud konkurentsi Venemaa gaasi osakaalu osas. Ühtlasi on ka Venemaal, kes on üks olulisemaid maagaasi tarnijaid Euroopa turule, kohustust müüa maagaasi Euroopa ühtse hinnapõhimõttega. Ka Eesti maagaasi turul on konkurents hea ja üha enam paranemas. Tarbijatel on üha suurem valik gaasimüüjate osas ning gaasimüüja vahetamine toimub kiirelt ja mugavalt. Peatükis 7 kirjeldasime ka IEA poolt välja antud värskemaid globaalset maagaasi nõudluse prognoosi. On tõenäoline, et 2021. aastal on maagaasi hind veel tõusutrendis kuna kütteperiood on alles algamas. Samas on loota, et 2022. aastal hinnatõus Euroopa turgudel stabiliseerub. Euroopas prognoositakse küll peale 2022 maagaasi nõudluse vähenemist, samas Aasia ja Vahemere piirkonnas maagaasi nõudlus kasvab jätkuvalt. Seda kui palju antud piirkondade nõudlus edaspidi Euroopa turgu ja hindu mõjutab on hetkel raske ette arvata. Viimased aastad 2020-2021 on olnud erakordsed nii tarbimiskäitumise kui kliimatingimuste koha pealt ja mõjutanud kõiki maailma piirkondi. Kindel on aga see, et avanenud energiaturud on üha enam globaliseerumas ning Balti turgu hakkavad üha enam mõjutama tegurid ka kaugematest maailma piirkondadest.

Euroopa Komisjoni soovitused kõrgete energiahindade osas

Maagaasi hinnatõus on olnud 2021 aasta teises pooles tõeliselt drastiline ning tõenäoline on, et antud kõrgete hindade olukord jätkub ka eesootaval talveperioodil. Samas prognoosib Euroopa siiski ette gaasihindade puhul teatavat langust 2022 aasta aprillis, mis peaks avaldama positiivset mõju ka energiahindadele. Euroopa Komisjoni (EK) hinnang on, et käesolev energiahinnatõus on siiski ajutise iseloomuga¹³, kuid on tõenäoline, et hinnatõusu eelse aja hinnatasemele me päris tagasi lähiaastatel ei jõua - tulevikutehingute alusel näeme 20 €/MWh hinda alles 2024 aastal, kuid ka see on siiski kaks korda kõrgem kui 2020 hind.

Kuna kõrgete energiahindade mõju majandusele ja leibkondadele on väga tuntav, seda eriti praegusel ajal kui ühiskond püüab hakkama saada ka COVID-19 kriisiga, on EK koostanud ülevaate ja nn tööriistakasti liikmesriikidele, mis võimaldaks leevendada praegust ekstreemset energiahindade tõusu erinevate ajutiste meetmetega⁵. EK toob välja, et kõige tugevamalt kannatavad praeguse hinnatõusu tõttu energiaostuvõimetud ning väikese ja keskmisest väiksema sissetulekuga leibkonnad, kes kulutavad energiale protsentuaalselt suurema osa oma sissetulekust. Lisaks on kõrgetel energiahindadel ka tuntavalt negatiivne mõju tootmisele, tööstusele, tööhõivele ja hindadele. Energiahindade järsk tõus on toonud kaasa ka suurema inflatsiooni.

EK pakutav tööriistakast näeb liikmesriikidele ette järgnevaid meetmeid:

1. Erakorraline sissetulekutoetus ja võrgust lahtiühendamise ärahoidmiseks soovib EK järgnevaid meetmeid:
 - a. pakkuda tähtjalisi kompensatsioonimeetmeid ja otsetoetust energiaostuvõimetutele lõppkasutajatele, sealhulgas riskirühmadele, nt vautšerite abil või kattes osa nende energiaarvest, mida rahastatakse muu hulgas HKS-i (heitmekaubanduse süsteemi) tuludest;
 - b. kehtestada ja/või säilitada kaitsemeetmed, et vältida energiavõrgust lahtiühendamist, või lükata makseid ajutiselt edasi;
 - c. vahetada parimaid tavasid ja koordineerida meetmeid komisjoni energiaostuvõimetuse ja kaitsetute tarbijate koordineerimisrühma kaudu.
2. Kuna elektri- ja gaasi jaehinnast tuntava osa moodustavad ka maksud soovib EK kaaluda ka vähendatud maksumäärasid:
 - a. vähendada kaitsetu elanikkonna maksumäärasid ajaliselt piiratud ja sihipärasel viisil;
 - b. kaaluda taastuenergia toetuskaavade rahastamist maksude asemel elektriarvevälistest allikatest.
3. Täiendavad meetmed, mida soovitatakse:
 - a. võtta meetmeid, et vähendada kõigi energia lõpptarbijate energiakulusid;
 - b. pakkuda ettevõtjatele või tööstusharudele abi kriisiga toimetulekuks täielikus kooskõlas riigiabi raamistikuga, kasutades vajaduse korral

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0660&from=EN>

raamistikuga ette nähtud paindlikkust ja soodustades fossiilkütustest loobumist;

c. hõlbustada suuremat juurdepääsu taastuvelektri ostulepingutele

Eesti Valitsus on 28 oktoober 2021 kiitnud heaks järgnevad meetmed kõrgete energiahindadega võitlemiseks:

1. Kompenseeritakse 50% elektri võrgutasudest kõigile tarbijatele alates oktoobrist 2021 kuni märtsini 2022. Vastav kulu valitsusele on prognoositavalt suurusjärgus 88 miljonit, mis võetakse riigieelarvest.
2. Kompenseeritakse vähekindlustatud peredele septembrist 2021-märtsini 2022 80% elektri-, gaasi- ja kaugkütte hinnatõusust. Vastav hüvitis kaetakse Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside ehk CO2 lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise tulu osast, mis ületab varem prognoositut. Prognoositav maht on suurusjärgus kuni 37 miljonit eurot. Hüvitist on võimalik taotleda läbi kohaliku omavalitsuse.

Lisaks toob EK välja, et eriti oluline on liikmesriikidel tõhustada praeguses olukorras turujärelevalvet, ning prognoosida energiavarustuskindlusega seotud riske ning tagada, et turud toimiksid läbipaistvalt.